

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 11 april 2011

Mål nr

T 13-10

KLAGANDE

Mandalay AB, 556572-5529

Lilla Brogatan 22

503 35 Borås

Ombud: Advokat S G

MOTPART

Fora AB, 556541-8356

Vasagatan 12

101 56 Stockholm

Ombud: Jur.kand. M A och jur.kand. B N

SAKEN

Försäkringspremier

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2009-12-01 i mål T 3574-08

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Mandalay AB förpliktas att ersätta Fora AB för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 3 000 kr, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom tills betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Mandalay AB har yrkat att Högsta domstolen, med ändring av hovrättens dom, fastställer tingsrättens dom och förpliktar Fora AB att utge ersättning för Mandalay AB:s rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten med där yrkade belopp.

Fora AB har bestritt ändring.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

1. Fora administrerar försäkringar som arbetsgivare enligt kollektivavtal är skyldiga att ha. Sådana försäkringar tecknas hos Fora, som också uppstår premier för dessa.
2. Mandalay är ett frisörföretag. Bolaget är medlem i Sveriges Frisörföretagare. Att så är fallet har Fora gjort gällande redan i en inlaga till tingsrätten. Det rör sig alltså inte, som ifrågasatts av Mandalay, om en omständighet som förts in i målet först i Högsta domstolen.

3. För medlemmar i Sveriges Frisörföretagare gäller ett kollektivavtal med Handelsanställdas förbund. Av kollektivavtalet följer en skyldighet för arbetsgivare att teckna avtal hos Fora i enlighet med vissa försäkringsvillkor. Enligt § 15 i försäkringsvillkoren debiteras arbetsgivare som förbundit sig att teckna försäkringsavtal men försummar att göra det, premie från den tidpunkt då kollektivavtalet trädde i kraft.

4. Fora har yrkat att Mandalay, som inte tecknat försäkring hos Fora, ska förpliktas att till Fora för vissa försäkringar (AFA-försäkringar och Avtalspension SAF-LO) betala premier avseende åren 2000–2004 jämte ränta och avgifter enligt villkoren.

5. Mandalay har bestritt Foras yrkande och invänt bl.a. att bolaget efter en överenskommelse med Handelsanställdas förbund, avdelning 12 i Borås (Handels Borås), tecknat försäkring hos Länsförsäkringar i stället för hos Fora.

6. Fora har inte ifrågasatt att Mandalay från Handels Borås fått beskedet att det går bra att teckna försäkring hos Länsförsäkringar. Ett besked av den innebörden ger enligt Högsta domstolen uttryck för att en motsvarande försäkring inte behövde tecknas hos Fora. Som Fora har påpekat har emellertid Handels Borås inte genom beskedet befriat Mandalay från den kollektivavtalsenliga skyldigheten att teckna försäkring hos Fora. Det följer redan av att formkravet i 23 § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL) inte har iakttagits.

7. Mandalay har vidare gjort gällande att skyldigheten att teckna försäkring enligt vad som följer av kollektivavtalet på grund av de föreliggande omständigheterna ska jämkas enligt 36 § avtalslagen på så sätt, att bolaget befrias från skyldigheten att betala försäkringspremier i enlighet med Foras yrkande.

8. Utrymmet för att med stöd av 36 § avtalslagen jämka ett villkor i ett kollektivavtal får anses vara mycket begränsat (prop. 1975/76:81 s. 114). Det beror på den ordning varigenom ett kollektivavtal tillkommer (jfr Tore Sigeman, 36 § avtalslagen och arbetsrätten, Festskrift till Jan Hellner, 1984, s. 587 ff.). Till det kommer att ett kollektivavtal i allmänhet omfattar stora grupper av arbetsgivare och än fler arbetstagare, varför en jämkning skulle få effekter liknande dem som inträder vid en lagändring.

9. Mandalay har inte anfört något som skulle kunna föranleda en jämkning av det aktuella kollektivavtalsvillkoret som sådant. Det är för övrigt tveksamt om Mandalay skulle ha varit berättigat att föra en sådan talan. Mandalays jämningspåstående får emellertid anses ta sikte på det individuella rättsförhållande som till följd av kollektivavtalet uppkommit mellan Mandalay och Fora.

10. Att kollektivavtalet som sådant inte kan jämkas utesluter inte jämkning i ett enskilt rättsförhållande vars innehåll bestäms av kollektivavtalet. Det kan t.ex. tänkas att för en viss anställd särskilda omständigheter föranleder att vad som med anledning av kollektivavtalet gäller i det enskilda anställningsförhållandet framstår som oskäligt. Åtminstone i den utsträckning som parterna på det ena eller andra sättet hade kunnat förfoga över vad som gäller dem emellan bör i det läget jämkning kunna ske, och då utan att den särskilda restriktivitet som skulle ha gällt om motsvarande jämningsfråga hade aktualiserats beträffande kollektivavtalet som sådant behöver iakttas. En annan sak är att utrymmet för att genom individuella avtal förfoga över vad som följer av ett tillämpligt kollektivavtal är begränsat (märk bl.a. 26 och 27 §§ MBL).

11. Det sagda ligger väl i linje med att 36 § avtalslagen i fråga om avtalsinnehåll är ett fundamentalt yttersta och tvingande rättsskydd för den enskilde avtalsparten. Här kan också erinras om att jämkning av ett avtalsvillkor som

flutit in i avtalsförhållandet på grund av en dispositiv lagregel inte kan anses utesluten (jfr SOU 1974:83 s. 140 ff. och justitierådet Torgny Håstads tillägg i NJA 2010 s. 467). Det saknas skäl för att inte motsvarande ska gälla när ett rättsförhållande hämtar sitt innehåll ur ett kollektivavtal.

12. Vad som nu sagts om jämkning i det individuella rättsförhållandet bör gälla också för Mandalays skyldighet att teckna försäkring hos Fora. Därvid märks att enligt § 18 i de tillämpliga försäkringsvillkoren ska tvister rörande försäkringsskyldigheten avgöras av skiljenämnd. En skiljenämnd vars behörighet grundas på avtal kan avgöra endast sådana frågor som parterna förfogar över (1 § lagen, 1999:116, om skiljeförfarande). En domstol måste då – när såsom i detta fall någon invändning mot domstolens sakliga behörighet inte gjorts – kunna pröva ett yrkande om att skyldigheten ska jämkas (på samma sätt som en skiljenämnd hade kunnat göra, om den hade haft att pröva frågan). Vid den prövningen finns det i princip inte skäl att tillämpa 36 § avtalslagen på ett sätt som avviker från vad som gäller för avtalsförhållanden i allmänhet.

13. Frågan är då om de av Mandalay anförda omständigheterna kan föranleda att det skulle vara oskäligt att upprätthålla den omtvistade skyldigheten att teckna försäkring med därav föranledd skyldighet att erlagga de omtvistade försäkringspremierna.

14. Centralt för Mandalays talan är beskedet från Handels Borås. Det beskedet saknar dock avtalsverkan. Att då genom jämkning åstadkomma en motsvarande verkan kan inte komma i fråga.

15. Ett ytterligare åberopat jämningsmoment är den merkostnad som följer med dubbla försäkringar. Det förhållandet kan dock inte i sig utgöra ett tillräckligt skäl för jämkning. Om nämligen en arbetsgivare som tecknade för-

säkring i annan ordning än vad han var skyldig att göra enligt kollektivavtalet skulle jämkningsvis befrias från den skyldigheten, skulle det i praktiken innebära att han hade valfrihet i försäkringshänseende.

16. När det gäller beskedet från Handels Borås sammantaget med kostnaden för den försäkring som tecknats med anledning av detta, står det naturliga rättsskyddet att finna på skadeståndsrättens område. Bestämmelsen i 36 § avtalslagen bör då inte tillämpas.

17. Inte heller vad Mandalay i övrigt har anfört – bl.a. att ett upprätthållande av den kollektivavtalsenliga skyldigheten för en arbetsgivare att teckna försäkring hos Fora rubbar den fria konkurrensen – kan föranleda jämkning av det omtvistade avtalsvillkoret.

18. I fråga om de andra grunder som Mandalay anfört till stöd för sitt bestridande gör Högsta domstolen ingen annan bedömning än hovrätten. Mandalay är således skyldigt att betala försäkringspremierna till Fora.

19. Hovrättens domslut ska följaktligen fastställas. Vid den utgången ska Mandalay ersätta Fora för dess rättegångskostnad i Högsta domstolen.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Dag Victor, Stefan Lindskog (referent), Lena Moore, Johnny Herre och Martin Borgeke
Föredragande justitiesekreterare: Stefan Mattsson